

ANA TEMA¹ Çocuk hakları Görüşme hakları

(Son güncelleme tarihi: 28 Şubat 2025)

Giriş

Ebeveynler arasındaki ilişki bozulsa dahi (*Başkys/Litvanya*, 2022, § 41), ebeveyn ve çocuğun birbirlerinin yanında bulunma hakkından karşılıklı olarak faydalanmaları aile hayatının temel bir unsurunu oluşturur (*Strand Lobben ve Diğerleri/Norveç* [BD], 2019, § 202). Ayrıca, başvuran ve çocuğunun düzenli görüşmeler sayesinde “birbirlerinin yanında bulunma hakkından karşılıklı olarak faydalanmaktan” mahrum bırakılmadıkları davalarda bile Mahkeme, çocuğun yüksek yararına olacağına kanaat getirilirse; geceleme, özel günlerde ve tatillerde görüşmek de dâhil olmak üzere görüşmeye ilişkin ayarlamaların niceliği ve niteliğinin yerleşik olmayan ebeveyn ve çocuk arasındaki olumlu temas bağlamında birbirleriyle kaliteli zaman geçirmelerini sağlamak amacıyla ilişkiyi daha da geliştirebilmesi adına büyük önem taşıdığına kanaat getirmiştir (*Popadić/Srbistan*, 2022, § 87).

Bir çocuğun aile hayatı söz konusu olduğunda Mahkeme, uluslararası hukuk da dâhil olmak üzere, çocuklarla ilgili tüm kararlarda çocuğun yüksek yararının birincil husus olduğu fikrini destekleyen geniş bir fikir birliği olduğunu yinelemiştir. Mahkeme, çocukların bakımı ve görüşme kısıtlamalarını içeren davalarda, çocuğun menfaatlerinin diğer tüm hususlardan önce gelmesi gerektiğini vurgulamıştır (*Strand Lobben ve Diğerleri/Norveç* [BD], 2019, § 204).

Sözleşme'nin 8. Maddesinin Uygulanabilirliği

Görüşme haklarına ilişkin davalarda 8. maddenin uygulanabilirliği, ebeveyn-çocuk ilişkisi anlamına gelen bir aile ilişkisinin varlığının değerlendirilmesini gerektirir. “Aile hayatı” kavramı evlilik temelli ilişkiler ile sınırlı olmayıp fiili (*de facto*) aile bağlarını da kapsayabilir. Kural olarak, beraber yaşama bu tür bir ilişki için bir gereklilik olabilmesine rağmen, istisnai olarak diğer unsurlar da ilişkinin fiili aile bağlarının kurulması adına yeterli olduğunu göstermeye yarayabilir. Örneğin, görüşme haklarına ilişkin davalar aşağıda yer verilen kişiler tarafından açılmıştır:

- Boşandıktan sonra görüşme hakları kısıtlanan, velayet hakkı olmayan ebeveynler (*Luca/Moldova Cumhuriyeti*, 2023, § 85).
- Yetişkin olan ancak engellilik durumundan dolayı kısıtlı ehliyete sahip çocukların ebeveynleri: Mahkeme, “normal duygusal bağlardan farklı bir bağımlılığa ilişkin ek unsurların var olduğunun gösterildiği” durumlarda ebeveynler ve yetişkin çocukları arasında “aile hayatının” muhtemel varlığını kabul etmiştir (*Bierski/Polonya*, 2022, §§ 39-41 ve 46-47).
- Biyolojik babalar: Bu ilkenin uygulanma alanının, biyolojik babalar ve bir ilişkinin varlığı haricinde doğmuş çocukları arasındaki ilişki bakımından da geçerli olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda Sözleşme'nin 8. maddesi, yalnızca hâlihazırda kurulmuş olan “aile hayatını”

¹ Yazı İşleri Müdürlüğü tarafından hazırlanmıştır. Mahkeme açısından bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Bu tercüme, Avrupa Konseyi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin onayı ile yayımlanmıştır ve sadece Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Dairesi Başkanlığının sorumluluğu altındadır.

koruyacak şekilde yorumlanamaz. Koşulların izin verdiği durumlarda 8. madde, biyolojik baba ve ilişki dışı doğmuş bir çocuk arasında gelişebilecek olan potansiyel ilişki bakımından da geçerli olmalıdır. Bu yöndeki ilgili unsurlar arasında, biyolojik ebeveynler arasındaki ilişkinin niteliği ve doğumdan önce ve sonra biyolojik baba tarafından çocuğa gösterilen ispatı mümkün ilgi ve bağlılık da yer almaktadır (*A ve Diğerleri/İtalya*, 2023, § 73). Mahkeme ayrıca, özellikle aile hayatının tesis edilememesinin başvurana atfedilebilir olmadığı durumlarda, planlanmış aile hayatının, istisnai olarak, 8. madde kapsamına girebileceğini değerlendirmiştir (*Katsikeros/Yunanistan*, 2022, §§ 47-48, *Schneider/Almanya*, 2011, § 81).

- Büyükbaba-büyükanne: normal koşullarda, büyükbaba-büyükanne ve torunları arasındaki ilişki, ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkiden nitelik ve derece bakımından farklılık gösterir ve bu nedenle kendi doğası gereği genellikle daha az koruma gerektirir (*Kruškić/Hırvatistan* (k.k.), 2014, § 110, *T.A. ve Diğerleri/Moldova Cumhuriyeti*, 2021, § 50, *T.S. ve J.J./Norveç* (k.k.), 2016, §§ 23-24). Ancak, büyükbabanın-büyükannenin bir çocuğun doğumundan itibaren tüm yönleriyle çocuğun ebeveyni gibi davranarak o çocuğa baktığı durumlarda, ebeveynlere ilişkin aynı koruma düzeyi büyükbabaya-büyükanneye de tanınacaktır (*Terna/İtalya*, 2021, § 64).
- Koruyucu ebeveynler: Mahkeme, koruyucu aile ile aylardır beraber yaşayan korunan çocuk arasındaki ilişkinin, biyolojik bir ilişki bulunmamasına rağmen aile hayatı teşkil ettiği sonucuna varmıştır. Mahkeme, ebeveynler ve çocuklar arasındakine benzer bir şekilde koruyucu aile ve çocuk arasında da yakın bir duygusal bağın geliştiğini ve koruyucu ailenin her bakımdan çocuğun ebeveynleri gibi davrandığını dikkate almıştır (*V.D./Rusya*, 2019, §§ 91-92, *Nazarenko/Rusya*, 2015, §§ 57-58).
- Sosyal ebeveynler: Mahkeme söz konusu ilkeyi, aynı zamanda çocuğun ne biyolojik ne de yasal ebeveyni olan ancak çocuğa bakan ya da çocuğun yetiştirilmesinde yer alan veya bunu yakın geçmişte yapmış olan bir ebeveynin partneri/eşi ya da eski partneri/eşi için de uygulamıştır - bu tür bir ilişki genellikle "sosyal ebeveynlik" olarak ifade edilir (*Vinškovský v. /Çek Cumhuriyeti* (k.k.), 2023, § 40, *Callamand/Fransa*, 2022, §§ 20-22).

Davanın negatif ya da pozitif yükümlülükler çerçevesinde incelenip incelenmeyeceği

8. maddenin asıl amacı, kişiyi kamu makamlarının keyfi müdahalelerine karşı korumak olmakla birlikte bu amaç, sadece Devleti müdahalede bulunmaktan imtina etmeye mecbur bırakmaz: özel hayata etkin bir şekilde saygı gösterilmesi hakkı, bu negatif taahhüdün yanı sıra, beraberinde pozitif yükümlülükler de getirebilmektedir (*J.N./Polonya*, 2022, § 145, *Ribić/Hırvatistan*, 2015, § 89).

Mahkeme, görüşme hakları alanında, Devletin 8. madde kapsamındaki pozitif ve negatif yükümlülükleri arasındaki sınırların kesin bir tanıma uygun olmadığını belirtmiştir. Ancak, uygulanabilir ilkeler benzerdir. Her iki durumda da özellikle genel menfaat ve bireyin menfaatleri arasında adil bir dengenin kurulması gerektiği göz önünde bulundurulmalıdır; Devlet her iki bağlamda da belirli bir takdir yetkisine sahiptir (*M.H./Polonya*, 2022, § 65) ve karar almaya ilişkin usul, ebeveynlik menfaatlerine gerekli korumayı sağlamalıdır (*Popadić/Sırbistan*, 2022, § 85).

Müdahale teşkil eden tedbirler:

- Ebeveyn ve çocuğun birbirlerinin yanında bulunma hakkından karşılıklı olarak faydalanmalarını engelleyen ulusal tedbirler, Sözleşme'nin 8. maddesiyle korunan haklara bir müdahale teşkil eder (*Başkys/Litvanya*, 2022, § 41, *K. ve T./Finlandiya* [BD], 2001, § 151). Başvuranın görüşme haklarını kısıtlayan kararlar, 8. madde kapsamındaki aile hayatına saygı gösterilmesi hakkına müdahale teşkil etmektedir (*Bizdiga/Moldova Cumhuriyeti*, 2023, § 55, *A.M. ve Diğerleri/Rusya*, 2021, § 51, *R.M./Letonya*, 2021, § 102). Benzer şekilde, bir çocuğun Devlet bakımına alınması ve sonrasında çocuk ile ebeveynlerinin görüşmesine izin verilmesinin reddedilmesi, aile hayatına saygı gösterilmesi hakkına bir müdahale oluşturur (*E.M. ve Diğerleri/Norveç*, 2022, §§ 50-51).

- Bir başvuranın çocuğu ile görüşmesini kısıtlayan kararlar da özel hayata saygı gösterilmesi hakkına bir müdahale teşkil eder (*Katsikeros/Yunanistan*, 2022, § 49).

Pozitif yükümlülükleri gündeme getiren durumlar:

Aşağıda yer verilen durumlar, ilke olarak, Devletin pozitif yükümlülükleri yönünden incelenir:

- Genel anlamda, çocuklar ile alakalı görüşme uyuşmazlıklarının ebeveynler arasında meydana geldiği hâllerde, bu durum 8. madde uyarınca Devletin pozitif yükümlülükleri kapsamına girer ve Mahkeme, başvuran ile çocuğunun görüşmesi ile ilgili koruyucu tedbirlere ilişkin mahkeme kararlarının icra edilmesinde yaşanan zorlukların, başvuranın aile hayatına saygı gösterilmesi hakkını ihlal edip etmediğini inceleyecektir (*Başkys/Litvanya*, 2022, § 41). Bu nedenle, 8. maddenin ihlal edildiği iddiası başvuranın, çocuğun diğer ebeveyninden ayrılmasının bir sonucu ise ve doğrudan bir kamu makamı tarafından alınan bir karar ya da gerçekleştirilen bir eylemden kaynaklanmıyorsa, ilgili dava 8. madde kapsamındaki Devletin pozitif yükümlülükleri göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir (*Vinškovský/Çek Cumhuriyeti* (k.k.), 2023, §§ 44-45, *Honner/Fransa*, 2020, § 53 ile burada yapılan diğer atıflar).
- Velayet ve görüşme haklarının belirlenmesi gereken ulusal yargılamaların makul olmayan bir şekilde uzun sürmesi, Devletin pozitif yükümlülükleri kapsamında incelenmelidir (*Ribić/Hırvatistan*, 2015, § 91; ancak bk. *M.H./Polonya*, 2022, § 65).
- Başvurana görüşme hakkı veren yargı kararlarının icra edilmemesi, ebeveynin çocuğunu görmesi ve çocuğu ile düzenli ve anlamlı bir iletişim kurmasına izin verilmesi adına 8. madde uyarınca Devletin pozitif yükümlülükleri kapsamında incelenmelidir. Bu tip davalarda Mahkemenin görevi, ulusal makamların başvuran ile çocuğu arasındaki ilişkinin devam etmesi ve ilgili ulusal mahkeme kararlarında tanımlandığı üzere başvuran ile çocuğu arasındaki iletişimi kolaylaştırmak için ne şekilde müdahil olduklarını incelemek adına, belirli koşullarda ve makul çerçevede talep edilebilecek tüm gerekli adımları atıp atmadığını incelemektir (*Anagnostakis/Yunanistan*, 2023, § 55, *I.S./Yunanistan*, 2023, § 84).

Mevcut içtihattan derlenen ilkeler

Hem negatif hem de pozitif yükümlülükler bağlamında Mahkeme, dava bir bütün olarak ele alındığında, yetkili ulusal makamların kararlarını gerekçelendirmek adına ortaya koydukları nedenlerin Sözleşme'nin 8 § 2 maddesinin amaçları doğrultusunda "ilgili ve yeterli" olup olmadıklarını incelemelidir. Bu amaçla Mahkeme, ulusal mahkemelerin tüm aile durumunu ve özellikle olgusal, duygusal, psikolojik, maddi ve tıbbi nitelikteki bir dizi faktörü derinlemesine inceleyip incelemediğini ve çocuk için en iyi çözümünün ne olacağını belirleme konusunu sürekli olarak göz önünde bulundurarak, herkesin ilgili menfaatlerini dengeli ve makul bir şekilde değerlendirip değerlendirmedini tespit etmelidir (*T.A. ve Diğerleri/Moldova Cumhuriyeti*, 2021, § 52, ve *Strand Lobben ve Diğerleri/Norveç* [BD], 2019, § 211).

Negatif yükümlülükler:

Bir ebeveynin çocuğuna erişimini kısıtlayan ulusal tedbirler ile ilgili davalarda Mahkeme, yetkililerin özellikle velayet konusunda karar verirken geniş bir takdir yetkisine sahip olduklarını kabul etmiştir. Ancak, ebeveyn erişim haklarına getirilen kısıtlamalar gibi başka sınırlamalar bakımından ve ebeveynlerin ve çocukların aile hayatlarına saygı gösterilmesi haklarının etkili bir şekilde korunmasını sağlamaya yönelik yasal güvenceler bakımından daha sıkı bir inceleme yapılması gerekmiştir. Bu tür başka sınırlamalar, küçük bir çocuk ile ebeveynlerinden biri veya her ikisi arasındaki aile ilişkilerinin etkin bir biçimde engellenmesi tehlikesine yol açmaktadır (*Bizdiga/Moldova Cumhuriyeti*, 2023, § 58, *Sommerfeld/Almanya* [BD], 2003, §§ 62-63). Benzer ilkeler, büyükbabaların-büyükannelerin görüşme hakları ile ilgili kararlara ilişkin davalarda da uygulanır (*Q and R/Slovenya*, 2022, § 95).

- Mahkeme, bir ebeveynin çocuğuna erişiminin reddedilmesinin "demokratik bir toplumda gerekli" olup olmadığını belirlerken, davanın bütünü ışığında, söz konusu tedbiri haklı

çıkarmak için ileri sürülen gerekçelerin, “ilgili ve yeterli” olup olmadığını değerlendirmelidir (*Katsikeros/Yunanistan*, 2022, §§ 57-63). Mahkeme, ailenin rolüne ve Devletin aile meselelerine müdahalesine ilişkin gelenekler ve bu alandaki kamusal tedbirlere yönelik kaynakların mevcudiyeti gibi unsurlara bağlı olarak kamu makamlarının çocuğun bakımına müdahalesinin uygunluğuna yönelik algıların bir Sözleşmecî Devletten diğerine değiştiğini göz önünde bulunduracaktır. Ancak her halükârda, neyin çocuğun yüksek yararına olduğu mülahazası son derece önemlidir (*Kilic/Avusturya*, 2023, § 122, *Strand Lobben ve Diğerleri/Norveç* [BD], 2019, § 210).

- Ulusal makamlar, görüşmeye dair kısıtlamalar hakkında karar verirken başvuranın korunmasızlığı (*A.I./İtalya*, 2021, §§ 101-103) ile birlikte değerlendirmede ağırlık verilmesi gereken ilgili ve zorunlu bir unsur olan iddia konusu aile içi şiddet öyküsünü de (*Bîzdîga/Moldova Cumhuriyeti*, 2023, § 62) göz önünde bulundurmakla görevlidir.
- Mahkeme, biyolojik ebeveynlerin görüşleri ve menfaatlerinin yetkililer tarafından bilinir kılınmasını ve söz konusu makamlarca gereği gibi dikkate alınmasını, ayrıca ebeveynlerin kendilerine sunulan kanun yollarını vaktinde kullanabilmelerini sağlayacak biçimde yürütülüp yürütülmediğine karar vermek için, yetkililerin karar alma sürecini de göz önünde bulunduracaktır (*Strand Lobben ve Diğerleri/Norveç* [BD], 2019, §§ 212-213).
- Karar alma sürecine ilişkin olarak Mahkeme, ulusal mahkemelerin velayet hakkına sahip olmayan bir ebeveyne görüşme izni verme konusunda her zaman bir psikoloji uzmanını sürece dâhil etmeleri gerektiğini söylemenin aşırı olacağına ve ilgili çocuğun yaşı ve olgunluk durumu dikkate alınarak, her bir davanın kendine özgü koşullarına göre değişiklik göstereceğine kanaat getirmiştir (*aynı yerde*, § 213). Ancak Mahkeme çocuklar ile alakalı birçok davada, çocuğun ebeveynleri ile olan ilişkisini ya da çocuğun ifadelerinin gerçek isteklerine karşılık gelip gelmediğini değerlendirmek adına uzman görüşünün gerekli olduğu durumlarda, ulusal makamların böyle bir görüşe başvurmamış oldukları hesaba katıldığında, karar alma sürecinin adil olmadığı sonucuna varmıştır (*Byçenko/Litvanya*, 2023, § 116; ayrıca bk. *Omrefe/İspanya*, 2020, §§ 54-56).
- Ulusal mahkemelerin bir çocuğu mahkemede dinlemesinin gerekip gerekmediği konusu, ilgili çocuğun yaşı ve olgunluk durumu ışığında, her davanın kendine özgü koşullarına bağlıdır (*Byçenko/Litvanya*, 2023, § 106).

Pozitif yükümlülükler:

Görüşme haklarına ilişkin davalar bağlamında, aile hayatına etkin “saygı” ilkesinden doğan pozitif yükümlülükler, bireyler arasındaki ilişkiler alanında bile aile hayatına saygı gösterilmesini güvence altına almaya yönelik tedbirlerin alınmasını gerektirir; buna, bireylerin haklarını koruyan yargı ve icra mekanizmalarının düzenleyici çerçevesine ilişkin hükümlerin tanınması ve uygun olduğunda belirli adımların atılması da dâhildir. Bir ebeveynin çocuğuyla tekrar bir araya gelmesi için tedbirler alınması hakkı ve ulusal makamların bu tür tedbirleri alma yükümlülüğü, çocuklarla ilgili görüşme ve ikamet uyuşmazlıklarının ebeveynler veya çocukların ailesinin diğer üyeleri arasında ortaya çıktığı durumlarda da geçerlidir (*E.K./Letonya*, 2023, § 73). Bu çerçeve Devlete, anlaşmazlığın iki ebeveyn arasında gerçekleşmesi de dâhil olmak üzere, ebeveyn ile çocuğun tekrar bir araya gelmesi için tedbirler almasını sağlamalıdır (*A.T./İtalya*, 2021, § 66, *R.B. ve M./İtalya*, 2021, § 65, *Terna/İtalya*, 2021, § 60, *Boştină/Romanya*, 2016, § 55). Ancak, ulusal yetkililerin velayet hakkı olmayan ebeveyn ile çocuğun görüşmesini kolaylaştırmak adına tedbirler alması mutlak bir yükümlülük değildir: bu yükümlülük; bir sonuç yükümlülüğü değil, araç yükümlülüğüdür.

- Sözleşme’nin 8. maddesi kapsamındaki Devletlerin pozitif yükümlülükleri, görüşmeye dair ayarlamalara karar vermek için gerekli koruyucu çerçeveleri oluşturma yükümlülüğünü içerir (bk. örneğin, *Glaser/Birleşik Krallık*, 2000, § 63, ve daha güncel bir karar olan, *E.K./Letonya*, 2023, § 73 ile burada yapılan atıflar).
- Aile birliğine ve ayrılık durumunda aile birleşimine saygı gösterilmesi, Sözleşme’nin 8. maddesi kapsamında aile hayatına saygı gösterilmesi hakkının özünde yer alan hususlardır. Buna göre, aile hayatını kısıtlayan devlet bakımının uygulandığı durumlarda, makul ölçüde mümkün olan en kısa sürede aile birleşimini kolaylaştıracak önlemleri alma konusunda

yetkililere pozitif bir yükümlülük düşmektedir (*Strand Lobben ve Diğerleri/Norveç* [BD], 2019, § 205). Bakım kararı, koşullar elverdiğinde sonlandırılmak üzere alınan geçici bir tedbir olarak değerlendirilmelidir ve geçici bakım uygulayan tedbirler, biyolojik ebeveynler ve çocuğun bir araya getirilmesi konusundaki nihai amaca uygun olmalıdır. Geçen zamanın, çocuk ile birlikte yaşamadığı ebeveyni arasındaki ilişkiler bakımından telafi edilemez sonuçları olabileceğinden; böyle bir davada bir tedbirin yeterliliği, uygulananın hızıyla değerlendirilmelidir. Ayrıca, bir ailenin üyeleri arasındaki bağlar ve başarılı bir şekilde yeniden birleşme ihtimalleri, birbirlerine kolay ve düzenli erişimlerinin önüne engeller konulursa, ister istemez zayıflayacaktır (*aynı yerde*, § 208). Pozitif yükümlülükler çocuğun ebeveynleri ile tekrar birleşmesinin ya da onlarla irtibat kurmasının sağlanması ile sınırlı olmayıp, aynı zamanda bu amaç doğrultusunda tüm hazırlık adımlarının atılmasını da kapsar (*A ve Diğerleri/İtalya*, 2023, § 98, *A.T./İtalya*, 2021, § 66, *Haddad/İspanya*, 2019, § 54, *Polidario/İsviçre*, 2013, § 65). Nitekim iletişimin kurulması hemen mümkün olmayabilir ve hazırlayıcı ya da aşamalı tedbirler gerektirebilir (*T.A. ve Diğerleri/Moldova Cumhuriyeti*, 2021, § 62, *Neves Caratão Pinto/Portekiz*, 2021, § 112). İlgili tüm tarafların işbirliği ve anlayışı her zaman önemli bir birleşen olacaktır. Ancak ayrılmış ebeveynler arasında işbirliğinin olmaması tek başına, yetkilileri Sözleşme'nin 8. maddesi kapsamındaki pozitif yükümlülüklerinden muaf tutabilecek bir durum değildir. Daha ziyade yetkililere, çocuğun yüksek yararının birincil husus olduğu, tarafların çatışan menfaatlerini uzlaştırmak için tedbirler alma konusunda bir yükümlülük yükler. Ulusal makamların bu tür bir işbirliğine olanak sağlamak adına ellerinden geleni yapmaları gerekirken birlikte, ilgili tüm kişilerin menfaatlerinin yanı sıra hak ve özgürlüklerinin, bilhassa çocuğun yüksek yararı ve Sözleşme'nin 8. maddesi kapsamındaki hak ve özgürlüklerinin dikkate alınması gerektiğinden, bu alanda zor kullanmaya dair tüm yükümlülükler sınırlı olmalıdır (*Ribić/Hırvatistan*, 2015, §§ 94-95).

- Ulusal makamlar, görüşme haklarının kullanılmasının çocuğun fiziksel ve psikolojik bütünlüğü için teşkil ettiği riskleri göz önünde bulundurmalıdır (*I.M. ve Diğerleri/İtalya*, 2022, § 111).
- Bu hassas alanda çocuklara karşı zorlayıcı tedbirler alınması istenmeyen bir durum olmasına rağmen, çocukların birlikte yaşadıkları ebeveynlerinin hukuka uygun olmayan davranışlarda bulunmaları hâlinde yaptırım uygulanması göz ardı edilmemelidir (*A.S. ve M.S./İtalya*, 2023, § 153, *Ribić/Hırvatistan*, 2015, § 95).
- Çocukların ebeveynlerinden birisi ile görüşmeye direnmesi durumunda, 8. madde Devletlerin bu direnişin sebeplerini belirlemeye ve buna göre durumu ele almaya çalışmalarını gerektirir (*Jurišić/Hırvatistan (no. 2)*, 2022, § 43, *Ribić/Hırvatistan*, 2015, § 94). Ulusal mahkemelerin bir çocuğu mahkemede dinlemesinin gerekip gerekmediği konusu, ilgili çocuğun yaşı ve olgunluk durumu ışığında, her davanın kendine özgü koşullarına bağlıdır (*A ve Diğerleri/İtalya*, 2023, § 110). Bir çocuğun kendi görüşlerini ifade etme hakkı, başka faktörler göz önünde bulundurulmaksızın ve çocuğun yüksek yararını belirlemek üzere bir inceleme yapılmaksızın, çocuğa etkili bir şekilde koşulsuz veto hakkı verildiği şeklinde yorumlanmamalıdır. Bir mahkeme kararını, örneğin bir sadakat çatışması nedeniyle, istekleri konusunda açıkça bir fikir oluşturamayan ve ifade edemeyen çocukların görüşlerine dayandırırca, böyle bir karar 8. maddeye aykırı olabilir (*A.S. ve M.S./İtalya*, 2023, § 147, *I.S./Yunanistan*, 2023, § 94, *K.B. ve Diğerleri/Hırvatistan*, 2017, § 143).
- Çocuk ve başvuran arasında iletişimin kurulmasına ilişkin ihtimaller hakkında psikolojik rapor alınması konusunda Mahkeme, genel bir kural olarak ilgili olguların belirlenmesine ilişkin araçlar da dâhil olmak üzere ellerindeki delilleri değerlendirmenin ulusal mahkemelerin görevi olduğunu gözlemlemiştir. Ancak Mahkeme çocuklar ile alakalı birçok davada, çocuğun ebeveynleri ile olan ilişkisini ya da çocuğun ifadelerinin gerçek isteklerine karşılık gelip gelmediğini değerlendirmek adına uzman görüşünün gerekli olduğu durumlarda, ulusal makamların böyle bir görüşe başvurmamış oldukları hesaba katıldığında, karar alma sürecinin adil olmadığı sonucuna varmıştır (*A.S. ve M.S./İtalya*, 2023, § 157, *A ve Diğerleri/İtalya*, 2023, §§ 105 ve 108).
- Usulü gecikmenin ve sonucunda geçen zamanın ihtilafı konusunda fiili bir tespite yol açma olasılığı sebebiyle, etkin olmayan bir şekilde ve özellikle gecikmeli yürütülen velayet ve görüşme hakkındaki yargılamalar, 8. madde kapsamındaki pozitif yükümlülüklerin ihlaline

sebepe olabilir. Bu nedenle, bir kişinin çocuğu ile ilişkisi hakkındaki davalarda olağanüstü bir özen gösterme yükümlülüğü vardır (*T.C./İtalya*, 2022, § 58). Bir davanın Sözleşme'nin 6 § 1 maddesinin gerektirdiği şekilde makul bir süre içerisinde görülüp görülmediğinin değerlendirilmesi konusunda belirleyici olan bu görev, 8. maddede zımni olan usulü gerekliliklerin bir kısmını oluşturur (*Paparrigopoulos/Yunanistan*, 2022, § 49, *Ribić/Hırvatistan*, 2015, § 92). Benzer bir ivedilik ve özen gerekliliği, velayet ve ebeveynlik yetkisine ilişkin kararlarının icrası için de geçerlidir (bk. örneğin, *Barnea ve Caldararu/İtalya*, 2017, §§ 87-89).

Kayda değer örnekler

- *Honner/Fransa*, 2020 – ulusal makamların bir kadına, iki kadın bir ilişki yaşarken partnerinden tıbbi destekli üreme yoluyla doğan ve kendisiyle biyolojik bağı bulunmayan çocukla görüşme hakları vermeyi reddetmesi. Ulusal mahkemeler, başvuran ve çocuğun annesi arasında son derece çatışmalı bir ilişki olduğunu ve çocukla başvuranın görüşmeyi sürdürmesinin çocuğun yüksek yararına olmadığını gözlemlemiştir. Mahkeme, söz konusu kararın çocuğun yüksek yararı doğrultusunda alındığı konusunda hemfikiridir.
- *A.M. ve Diğerleri/Rusya*, 2021 – ilk başvuran tıbbi ve hukuki cinsiyet değiştirme (erkekten kadına) sürecinden geçmiş olan transseksüel bir kadındır. Diğer başvuranlar, başvuranın cinsiyet değiştirmesinden önce doğmuş olan çocuklarıdır. Ulusal mahkemeler, başvuranın cinsiyet değiştirmesi ve çocukları ile iletişim kurup cinsiyet değiştirmesi hakkında bilgi vermesinin çocukları üzerindeki olumsuz etkilerine ilişkin iddialar sebebiyle başvuranın ebeveynlik haklarını kısıtlamış ve başvuruları çocuklarıyla iletişim kurmaktan mahrum bırakmışlardır. Mahkeme, ulusal mahkemelerin ilgili menfaatleri dengeli ve makul bir şekilde değerlendirmedini tespit ederek Sözleşme'nin 8 ve 14. maddelerinin ihlal edildiğine karar vermiştir.
- *Anagnostakis ve Diğerleri/Yunanistan*, 2021 – Bir baba ve çocuğu arasındaki görüşme süresinin belirlenmesine yönelik yargılamalarda yaşanan gecikmeler, Sözleşme'nin 8. maddesinin ihlaline neden olmuştur.
- *R.M./Letonya*, 2021 – Başvuranın yetkililerle işbirliği yapmayı reddetmesi başta olmak üzere, ilgili ve yeterli gerekçelere dayanarak ebeveynlik yetkisinin geçici olarak askıya alınması ve korunmasız çocuk ile görüşme haklarının kısıtlanması ile bu kararların başvuranın tekrarlanan yargı incelemesi dâhil olmak üzere, her aşamada katılım fırsatı bulunduğu ulusal yargılamalarda kabul edilmesi (ayrıca bk. *G.M./Fransa*, 2021).
- *E.M. ve Diğerleri/Norveç*, 2022 – ulusal makamların, başvuru sahibi iki çocuğa ilişkin bakım kararının kaldırılmasını reddetmesi, annenin ebeveynlik sorumluluklarını kaldıran karar ve anneye görüşme hakkı verilmesinin reddedilmesi. Çocuklar, cinsel istismar ve şiddet ile ilgili endişeler sebebiyle acil bakıma alınmıştır. Mahkeme ulusal yargılamalar sırasında, çocukların yüksek yararının her zaman ön planda tutulmasıyla birlikte, anne-çocuk ilişkisinin mümkün olduğu ölçüde sürdürülmesi konusuna büyük önem verildiği sonucuna varmıştır.
- *Paparrigopoulos/Yunanistan*, 2022 – dokuz yıl sekiz ay süren babalık davasındaki gecikmeler, başvuranın çocuğu ile olan ilişkisini etkilemiştir.
- *Jurišić/Hırvatistan (no. 2)*, 2022 – Mahkemenin 8. maddenin ihlal edildiği sonucuna vardığı kararı sonrasında, başvurana görüşme hakkı veren yargı kararlarının icra edilmemeye devam edilmesi. Mahkeme, başvuranın kendi sorgulanabilir davranışı nedeniyle 8. maddenin ihlal edilmediğine karar vermiştir (ayrıca bk. *Ovakimyan/Rusya* (k.k.), 2016, § 62).
- *I.M. ve Diğerleri/İtalya*, 2022 – ulusal mahkeme kararlarında; başvuranın çocukları ile şiddet uygulayan babaları arasındaki görüşme oturumlarını çevreleyen zorluklar, farklı tarafların birçok kez vurguladığı güvensiz koşullar, çocukların annesi ve çocukların maruz kaldığı şiddet veya kötü muamele nedeniyle babaya karşı yürütülen ceza yargılamaları dikkate alınmamıştır.
- *Bierski/Polonya*, 2022 – ulusal makamların, ağır bir zihinsel engeli olan yetişkin çocuk ile başvuran arasında iletişimi tekrar kurmaması.

- *M.H./Polonya*, 2022 - başvuranı üç ayı aşkın bir süreyle küçük kızı ile ek görüşme ihtimalinden mahrum bırakan, müşterek boşanma ve velayet davasındaki yedi aylık haksız gecikme.
- *Vinškovský/Çek Cumhuriyeti* (k.k.), 2023 – başvuranın, iki yıl boyunca beraber yaşadığı eski partnerinin çocuğu ile görüşme hakkı verilmesine dair talebinin reddedilmesi. Mahkeme, “sosyal ebeveynler” ve eski partnerlerinin çocukları arasındaki iletişime ilişkin genel ilkeleri uygulamıştır (ayrıca bk. *Nazarenko/Rusya*, 2015, ve *V.D. ve Diğerleri/Rusya*, 2019).
- *Anagnostakis/Yunanistan*, 2023 – başvurana çocuğu ile görüşme hakkı tanıyan yargı kararlarının icra edilmemesinin, ilgili makamların özen eksikliğinden değil başvuranın uzlaşmacı olmayan tutumu da dâhil olmak üzere ebeveynler arasındaki gergin ilişkiden ve kendi davranışlarından kaynaklanması (farklı yönleri bakımından karşılaştırınız *I.S./Yunanistan*, 2023, *E.K./Letonya*, 2023, ve *A ve Diğerleri/İtalya*, 2023).
- *Bîzdîga/Moldova Cumhuriyeti*, 2023 – makul, adil ya da yeteri kadar uygun olmayan bir karar alma süreci sonrasında başvuranın oğlu ile görüşme haklarının kısıtlanması.
- *Luca/Moldova Cumhuriyeti*, 2023 – ulusal makamların, başvuranı haklarını kendi başına savunmak durumunda bırakarak çocukları ile görüşmeyi sürdürmesi için destek olmak adına ivedi tedbir almaması ve çocuğun görüşme haklarını belirlerken aile içi şiddet olaylarını göz önünde bulundurmaması.
- *Zavidou/Güney Kıbrıs Rum Yönetimi*, 2024 – ulusal makamların, bir annenin velayet haklarını güvence altına almada ve ilgili yerel mahkeme kararlarını uygulamada yetersiz kalması sonucu çocuklarının kendisine yabancılaşması.

Genel ilkelerin özeti

- *Haddad/İspanya*, 2019, §§ 51-56, Devletin makul ölçüde ve mümkün olan en kısa sürede aile birleşimini kolaylaştırmasına ilişkin pozitif yükümlülükleri;
- *Jurišić/Hırvatistan (no. 2)*, 2022, §§ 42-44, Devletin görüşme haklarının hızlı bir şekilde uygulanmasına ilişkin pozitif yükümlülükleri;
- *Popadić/Sırbistan*, 2022, §§ 82-85: görüşme hakları davalarında pozitif ve negatif yükümlülüklerle ilişkin genel ilkelerin özeti;
- *Katsikeros/Yunanistan*, 2022, §§ 52-55, çocuğu ile görüşme haklarını kısıtlayan bir karar nedeniyle biyolojik babanın özel hayatına yapılan müdahalenin orantılılığı

Diğer atıflar

İçtihat rehberleri:

- Çocuk Hakları Rehberi
- 8. Madde Rehberi - Özel hayata ve aile hayatına, konuta ve haberleşmeye saygı hakkı

Diğer ana temalar

- Nesep
- AİHM önünde çocuğun temsili
- Aile konularına ilişkin ulusal yargılamalarda çocuğun dinlenilme hakkı

ANA İÇTİHAT ATIFLARI

Öncü davalar:

- *Sommerfeld/Almanya* [BD], no. 31871/96, AİHM 2003-VIII (alıntılar) (8. maddeye ilişkin ihlal bulunmaması; 8. madde ile birlikte ele alındığında 14. maddeye ilişkin ihlal);
- *Strand Lobben ve Diğerleri/Norveç* [BD], no. 37283/13, 10 Eylül 2019 (8. maddeye ilişkin ihlal);
- *Abdi Ibrahim/Norveç* [BD], no. 15379/16, 10 Aralık 2021 (9. madde ışığında değerlendirildiğinde 8. maddeye ilişkin ihlal).

Sözleşme'nin 8 maddesi kapsamındaki diğer davalar:

- *Glaser/Birleşik Krallık*, no. 32346/96, 19 Eylül 2000 (8. maddeye ilişkin ihlal bulunmaması; 6 § 1 maddesine ilişkin ihlal bulunmaması; 9. maddeye ilişkin ihlal bulunmaması);
- *K. ve T./Finlandiya* [BD], no. 25702/94, AİHM 2001-VII (J hakkındaki acil bakım kararı ile alakalı olarak 8. maddeye ilişkin ihlal; M hakkındaki acil bakım kararı ile alakalı olarak 8. maddeye ilişkin ihlal bulunmaması; her iki çocuk hakkındaki normal bakım kararları ile alakalı olarak 8. maddeye ilişkin ihlal bulunmaması; ailenin tekrar bir araya getirilmesi için uygun adımların atılmaması sebebiyle 8. maddeye ilişkin ihlal; mevcut erişim kısıtlamaları ile alakalı olarak 8. maddeye ilişkin ihlal bulunmaması; 13. maddeye ilişkin ihlal bulunmaması);
- *Schneider/Almanya*, no. 17080/07, 15 Eylül 2011 (8. maddeye ilişkin ihlal; 14. madde ile birlikte ele alındığında 8. madde kapsamındaki şikâyetin incelenmesine gerek olmaması);
- *Polidario/İsviçre*, no. 33169/10, 30 Temmuz 2013 (8. maddeye ilişkin ihlal);
- *Kruškić/Hırvatistan* (k.k.), no. 10140/13, 25 Kasım 2014 (kabul edilemezlik – açıkça dayanaktan yoksun olma);
- *Nazarenko/Rusya*, no. 39438/13, AİHM 2015 (alıntılar) (8. maddeye ilişkin ihlal; 6 § 1 ve 13. maddeler kapsamındaki şikâyetlerin incelenmesine gerek olmaması);
- *Ribić/Hırvatistan*, no. 27148/12, 2 Nisan 2015 (8. maddeye ilişkin ihlal);
- *Boştină/Romanya*, no. 612/13, 22 Mart 2016 (8. maddeye ilişkin ihlal bulunmaması);
- *T.S. ve J.J./Norveç* (k.k.), no. 15633/15, 11 Ekim 2016 (kabul edilemezlik – açıkça dayanaktan yoksun olma);
- *K.B. ve Diğerleri/Hırvatistan*, no. 36216/13, 14 Mart 2017 (8. maddeye ilişkin ihlal);
- *Barnea ve Caldararu/İtalya*, no. 37931/15, 22 Haziran 2017 (8. maddeye ilişkin ihlal);
- *V.D. ve Diğerleri/Rusya*, no. 72931/10, 9 Nisan 2019 (çocuğun biyolojik ebeveynlerine verilmesi ve ilk başvuranın çocuk üzerindeki velayetinin kaldırılması nedeniyle 8. maddeye ilişkin ihlal bulunmaması; davalı Devletin, başvuranlar ve çocuk arasındaki aile bağlarının devam ettirilmesine olanak tanımaması sebebiyle 8. maddeye ilişkin ihlal);
- *Haddad/İspanya*, no. 16572/17, 18 Haziran 2019 (8. maddeye ilişkin ihlal);
- *Omorefe/İspanya*, no. 69339/16, 23 Haziran 2020 (8. maddeye ilişkin ihlal);
- *Honner/Fransa*, no. 19511/16, 12 Kasım 2020 (8. maddeye ilişkin ihlal bulunmaması);
- *A.I./İtalya*, no. 70896/17, 1 Nisan 2021 (8. maddeye ilişkin ihlal; 13. madde kapsamındaki şikâyetin incelenmesine gerek olmaması);
- *R.B. ve M./İtalya*, no. 41382/19, 22 Nisan 2021 (8. maddeye ilişkin ihlal);
- *A.T./İtalya*, no. 40910/19, 24 Haziran 2021 (8. maddeye ilişkin ihlal);
- *Neves Caratão Pinto/Portekiz*, no. 28443/19, 13 Temmuz 2021 (8. maddeye ilişkin ihlal);
- *Anagnostakis ve Diğerleri/Yunanistan*, no. 46075/16, 23 Eylül 2021 (8. maddeye ilişkin ihlal);
- *T.A. ve Diğerleri/Moldova Cumhuriyeti*, no. 25450/20, 30 Kasım 2021 (8. maddeye ilişkin ihlal);

ihlal);

- *G.M./Fransa*, no. 25075/18, 9 Aralık 2021 (8. maddeye ilişkin ihlal bulunmaması);
- *R.M./Letonya*, no. 53487/13, 9 Aralık 2021 (8. maddeye ilişkin ihlal bulunmaması; ilköğretime ilişkin 1 No.lu Protokol'ün 2. maddesi kapsamındaki şikâyetin kayıttan düşürülmesi; müzik okuluna ilişkin 1 No.lu Protokol'ün 2. maddesi kapsamındaki şikâyetin kabul edilmez olması);
- *E.M. ve Diğerleri/Norveç*, no. 53471/17, 20 Ocak 2022 (ikinci ve üçüncü başvurularla ilgili olduğu ölçüde kabul edilemez olması; birinci başvuran ile ilgili olduğu ölçüde 8. maddeye ilişkin ihlal bulunmaması);
- *Callamand/Fransa*, no. 2338/20, 7 Nisan 2022 (8. maddeye ilişkin ihlal; 14. madde kapsamındaki şikâyetin kabul edilemez olması – iç hukuk yollarının tüketilmemesi);
- *Paparrigopoulos/Yunanistan*, no. 61657/16, 30 Haziran 2022 (8. maddeye ilişkin ihlal; 8. madde ile birlikte 14. maddeye ilişkin ihlal; 6 ve 13. maddeler kapsamındaki şikâyetin incelenmesine gerek olmaması);
- *Jurišić/Hırvatistan (no. 2)*, no. 8000/21, 7 Temmuz 2022 (8. maddeye ilişkin ihlal bulunmaması);
- *Katsikeros/Yunanistan*, no. 2303/19, 21 Temmuz 2022 (tarafsız olunmadığına ilişkin 8 ve 6. maddeler kapsamındaki şikâyetin kabul edilemez olması – iç hukuk yollarının tüketilmemesi; 8. maddeye ilişkin ihlal bulunmaması; temyiz için ek gerekçelerin reddedilmesi ile alakalı olarak 6 § 1 maddesine ilişkin ihlal bulunmaması);
- *Popadić/Sırbistan*, no. 7833/12, 20 Eylül 2022 (8. maddeye ilişkin ihlal);
- *Bierski/Polonya*, no. 46342/19, 20 Ekim 2022 (8. maddeye ilişkin ihlal);
- *Baškys/Litvanya*, no. 47410/20, 22 Kasım 2022 (8. maddeye ilişkin ihlal bulunmaması);
- *M.H./Polonya*, no. 73247/14, 1 Aralık 2022 (8. maddeye ilişkin ihlal);
- *Kılıc/Avusturya*, no. 27700/15, 12 Ocak 2023 (tek başına ve 9. madde ışığında yorumlandığında 8. maddeye ilişkin ihlal bulunmaması);
- *Byčenko/Litvanya*, no. 10477/21, 14 Şubat 2023 (8. maddeye ilişkin ihlal bulunmaması);
- *E.K./Letonya*, no. 25942/20, 13 Nisan 2023 (8. maddeye ilişkin ihlal);
- *I.S./Yunanistan*, no. 19165/20, 23 Mayıs 2023 (8. maddeye ilişkin ihlal);
- *Vinškovský/Çek Cumhuriyeti (k.k.)*, no. 59252/19, 5 Eylül 2023 (8. madde kapsamındaki şikâyetin kabul edilemez – açıkça dayanaktan yoksun olması);
- *A ve Diğerleri/İtalya*, no. 17791/22, 7 Eylül 2023 (8. maddeye ilişkin ihlal);
- *Anagnostakis/Yunanistan*, no. 26504/20, 10 Ekim 2023 (8. maddeye ilişkin ihlal bulunmaması);
- *Bîzdîga/Moldova Cumhuriyeti*, no. 15646/18, 17 Ekim 2023 (8. maddeye ilişkin ihlal; 6 § 1 maddesine ilişkin ihlal);
- *Luca/Moldova Cumhuriyeti*, no. 55351/17, 17 Ekim 2023 (8. maddeye ilişkin ihlal);
- *A.S. ve M.S./İtalya*, no. 48618/22, 19 Ekim 2023 (8. maddeye ilişkin ihlal).
- *Zavridou/Güney Kıbrıs Rum Yönetimi*, no. 14680/22, 8 Ekim 2024 (8. maddeye ilişkin ihlal).

Diğer maddeler kapsamında görüşme hakları

- *Terna/İtalya*, no. 21052/18, 14 Ocak 2021 (8. maddeye ilişkin ihlal; 8. madde ile birlikte 14. maddeye ilişkin ihlal bulunmaması; 13. madde kapsamındaki şikâyetin incelenmesine gerek olmaması);
- *A.M. ve Diğerleri/Rusya*, no. 47220/19, 6 Temmuz 2021 (8. maddeye ilişkin ihlal; 8. madde ile birlikte ele alındığında 14. maddeye ilişkin ihlal);
- *Q ve R/Slovenya*, no. 19938/20, 8 Şubat 2022 (ikinci başvuranın koruyucu bakım izin yargılamaları ve ilk başvurana ilişkin olarak bu yargılamalara sosyal hizmetler yetkililerinin devamlı müdahalesine ilişkin 6 § 1 maddesi kapsamındaki şikâyetin kabul edilemez olması - iç hukuk yollarının tüketilmemesi; ilk başvuranın koruyucu bakım izin yargılamalarının uzunluğu hakkındaki şikâyeti ile alakalı olarak 6 § 1 maddesine ilişkin ihlal; başvuranın görüşme hakları konusundaki yargılamalara dair şikâyeti ile ilgili olarak 8. maddeye ilişkin

ihlal bulunmaması);

- [T.C./italya](#), no. 54032/18, 19 Mayıs 2022 (8. madde ile birlikte ele alındığında 14. maddenin ihlal edilmemesi; 8. madde kapsamındaki şikâyetin kabul edilemez – açıkça dayanaktan yoksun olması).